

נאמני פנינו

יהודית אוריין - בן הרצל: „נסיבות מקילות לבורותי זו מצויות במסורת יהודית כימעט 'לאומית'...“ אהוד בן עזר: „הווייה אירוטית. תנאמית וקולקטיבית...“ ברונבסקי: „התנוחות האלגנטיות האינטלקטואליות...“

יאב"ה אב"ע י"ב *

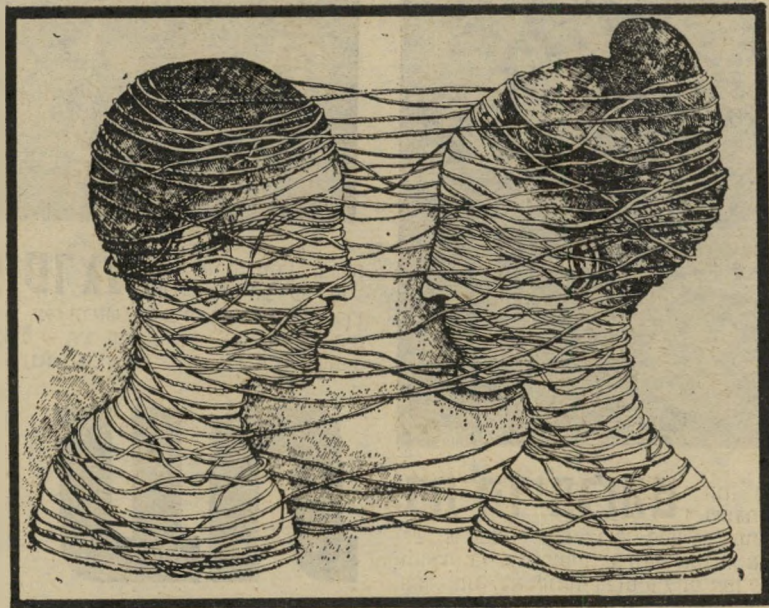
ציטוט זה, רצוי שימהר אל פח איסוף העיתונים עבור הוועד-למען-החייל, ויק-וה שימצא בתוכו את גיליון על-המישור מה-9.5.75, עם מאמרו של בן-עזר. בן-עזר אינו אמן רק על הסיפוריות המודרנית, או ההוויות הארוטיות-תנא-טיות-קולקטיביות. הוא שולט גם ברזי הקלאסיקה. בביקורת שפירסם על שתי אהיות מאת אלברט שטיפטר*, הוא פותח בציטוט עמית לשירבוט, יורם בר-נבסקי: את, צופן כתבתו של שטיפטר טר הגדיר יפה יורם ברונבסקי, כמאמרו על „עובדיה“ (הארץ) (1.5.73) ב"אומר: „הצופן של שטיפטר הוא, למי-עשה, צופן של כל אספיקה גדולה. זו יצרה לעצמה לשון מיוחדת, אירונית-אופלית, כאשר המונח „שלוה אפית“ כבר הוא-עצמו עשוי לסמן משהו הפוך משלוה...“

בן-עזר ממשיך להיתלות בברונבסקי הניתלה באחרים, ומוסיף: ועוד הוא אי-מר (ברונבסקי), כי לקרא העברי יש, כמרומה, סוג של הכנה לשיפטר, הע"שוויה להקל עליו את ההכנה... ההכנה היא עגנון. מי שעמור על תחבולות האי-רוניה האפית של עגנון, יידע לראות, מבעד למפוח האידילי שעוטה על האי-פיקה של שטיפטר, את המציאות האנטי-אידילית... ועל-מנת שהקרא הנבוכך לא יודק הפעם לציטוטי בן-עזר מבן-עזר, וגם לא של בן-עזר מברונבסקי, מוסיף בן-עזר ברשימתו: היה זה שטיפטר ש-לימד את קורצווייל לקרוא נכון את עני-נו...“

תמונה זו עלולה להעלות כמה היר-זורים נוגים, ועל-טיבעיים, בדבר האין-שבו לימד שטיפטר בן המאה ה-19 (1805-1868) את ברוך קורצווייל בן המאה ה-20 (1907-1972), לקרוא את ש"י עג-נו.

היות שהשליש הראשון של רשימה זו נועד לרומם את אמנות-הציטוט של בן-עזר, הרי בשליש השני הוא שב יעוסק בספר אחר, פרי-עטו של שטיפטר: אומי נם דוקא „עובדיה“, שאינו נושא אופי אידילי כלל וכלל, אפשר למצוא עיק-בות בסיפורו של עגנון, „עידו ועינים“ שאף הוא אינו סיפור במסווה אידילי, ואף לא בעל אפיקה אירונית, אלא פור-החלום בעל אופי סימלי מפורש, ב-סיגנון סיפורי הפוריאליסטיים של עג-נו...“

ועל-מנת שהקרא הנבוכך יבין במה עסקין, שולח אותו בן-עזר שוב למאמר אחר של בן-עזר: (על הקבלה זו, שבה מצויים רמזים כמיקבליים, עמדתו בר-שימתי על „עובדיה“, ב"על המשמרי" (13.4.73)... ובהגיעו בסופו של דבר לבי-קורת הספר התובע ביקורת, הוא מצוין כלאחר-יד: ואילו ל"שתי אהיות", שהן כמות נופילה בעלת סממנים של מפוחה אידילי ושל אפיקה אירונית, התקשיות למצוא מקבילות אצל עגנון...“

בפתח רשימתו על חתול ועכבר * לגיני-טר גראס, הוא מתייחס לאוסקר מצארט, גיבור תוף הפח של אותו המחבר **:

אותו לגורם מפורר, כמו סכין חדה, ה-חותכת בשכבות החברה הגרמנית ומציגה אותו בכל עירומו ונלעגותו... הדימוי ה-חלול „לגורם מפורר, כמו סכין חדה“ הינו כרכיכה של אבסורד. או חותך - או מפורר.

סיגנונו הכימעט-פרולטארי של בן-עזר, שבו הוא מתחלק בחוויית קריאת הספר עם קוראי הרשימה, בניסוחים כמו: זל-גבינו הקוראים - אין הכדל אם סיבת היעלמותו של מאלקה היא פביעתו או עריקתו, שהרי מחוג החיים שגידלוהו, ומאיותו עולם שמתואר בספר - הוא נעלם לנצח... באמת, לגבינו הקוראים, מדוע שנקרא ספרים, או רשימות על ספרים מספריות זרות? לגבינו הקור-אים בשאלת השאלה, מדוע טרח אהוד בן-עזר לפרסם ספר-מסות וראיונות באנגלית העוסק ב"חוג החיים שגידלוהו...“ תחת הכותרת שאננים בציון, ולא מצא טעם לתרגמו עבורנו לעברית?

אלא שתכונתו העיקרית של בן-עזר, שהיא כאמור לצטט את עצמו, שבה על עצמה במרבית רשימותיו, והוא כותב ברשימה על חתול ועכבר: בניסיון להפין את משמעות דמותו של אוסקר כתבתי בשעתו (על המישור) (9.5.75) כי אוסקר חלק מאותה הווייה האפית, אשר מפניה הוא בורח ואליה הוא עורג כל ימיו; הווייה אירונית, תנאמית וקולק-טיבית. וכך ממש הם אולי גם נפשו וקורותיו של העם הגרמני בתקופה ש-גראס מתאר... והקרא המטיל ספק ב-

השונים ממנה: לחיבתם הנודעת של הברויטים להולכי-על-ארכע תמיד מצאתי הערצה... אלא שהערצה זו היא גם מת-חכמת: אף כי מדקשה היה בעיני כיצד היא מתיישבת עם קולחן-הציור... במחצית רשימתה, המוצגת כביקורת, ומשמשת כמראה של התבטאות ויפיו-עצמי, מצהירה הגבי בן-הרצל: עלי לשוב ולהפעים כי ספרות של בעלי-חיים (לא „על בעלי-חיים“ - ד.ע.) מעניינת אותי רק במידה שהיא נוצרת מתוך הח-ייחפות אנתרופוצנטית, הרואה את האדם במרכז... מאחר שהקרא מודה עם ה-בעיות האנתרופוצנטיות“ שלה, היא יר-דת אל קהל-הקוראים, ומספרת על הד-דהות עם: ספאלון וטרוצקי כשני החי-זרים או הסוס כפרולטריון - ב"חיות החיות“ לגורני אורוול... היא מעלימה מן הקוראים את העובדה שאורוול הת-כוון גם לטוטאליטריות המערבית, וגם להיטלר.

לבסוף, בהגיעה לקראת סוף הצגת יכול-תה וידיעותיה, עוברת הגבי יהודית אר-ריין בן-הרצל, לעוסק בניבעת וטרשיפ-עצמה, והיא קובעת בין השאר: תורת הנפש הארנכית משוללת לחלוטין את הפשר לאהוב. קשה, כך נראה לי למצוא עניין ביצורים שאינם ניחנים ביכולת לאהוב... ולקרא נותר לאמץ את הגותה האינפנטילית של מחברת הרשימה, ועד אשר יקום ויגמנד פרויד של הארנבים, ייחשוף את ניבכי אהבתם, אין בכוחו ל-אהוב את הארנבים שאינם אהבים.

ב. „כתבתי בשעתו...“ אהוד בן-עזר מגלים ז'אנר-עצמאי ב-נחל-ביקורת זה. עבורו משמשים ספרים המתורגמים לעברית כפרוימו שבי-עדה הוא בוחן את השקפותיו, מציג את רפרטואר-הקריאה שלו, ומצטט את עצמו כדיברי אלוהים חיים.

א. „התייחסות אנתרופוצנטית“

בין „מגיפות-התרבות“ שפשו בעשור האחרון בשדה הסיפור העברית, בולטת לה מגיפת „המבקרים הנרקסיים“, הפר-נים מדי יום שישו אל קוראיהם, ומשת-פים אותם בפולחן האהבה-העצמית של עצמם, תוך הצגה בלתי-חדלה של מאגרי-הציטאות, האפריוזים ושאר אביורי-התהדרותם.

מבקרים אלה נוהגים אך לעיתים נדיר-דות טעם לטרות אל העם ממיגדליהם, ולטרות בפירסום רשימה ערכית על יצירה של סופר ישראלי, עבורם, הסיפור המקור-מית היא מוקצה-מחמת-מיאוס. קשה ל-התהדר בביקורתה העולמית. מבקרים פאונד, ת.ס. אליוט, מוסוליני או ג'יימס ג'ויס.

הסיפור המקומית נחותה מדי עבורם, ואין טעם לטרות בה. הסיפור המקומית גם אינה מפרנסת שבוועני-סיפורת, אנ-ציקלופדיות ואלמנכים למיניהם, שניתן כלאחר-יד לצטט מהם, לתמצת, ולערוך את מיטב החוכמה העולמית. מבקרים אלה מתאימים עצמם ומרכולתם לרמות-שונות של אוכלוסיה: קוראי עיתון-ה-ערב, מצטטי יומון הצווארון-הלבן, ומ-שועבדי עיתונות-המפעלים למיניהם. קצ-רה היריעה מהביא את כל המחוללים על הבר-מינו המקומי, כך שיש להניח ש-שלושה מתוך מחנה המתהדרים יביאו תמונת-מצב שלמה.

סיגנונה של יהודית אוריין בן-הרצל הוא המוני והפחות מתימר. היא עממית בסיוגונה, כפי שניתן ללמוד בפתיחת רשימתה על גבעת וטרשיפ לריצ'ארד אדמס **: מי שאיננו מבחין בין שפן לארנב, כמוני, איננו כשיר מן השפת לקרוא ולבקר ספר, „שכל כולו ארנבונים וברנבונים...“ אלא שמיד מרגיעה היא את קוראיה, ומוסיפה: נסיבות מקי-לות לבורותי זו מצויות במסורת יהודית כימעט „לאומית“. אם לדייק: יותר מו-י רח-אירונית, המשתקפת גם בסיפורת...

מבעד לחיפוש הטבע אצל ח"ג ביא-ליק, וחיפוש-המין של אלכסנדר פורט-נוי: ב"קובלנות פורטנוי" מתפעל (באי-רוניה) מן השיקפה היודעת להבחין בין אילנות למיניהם... ממשכה גבי בן-הר-צל בהצטדקותיה המאופרות לפני הקור-אים: כרי לי שכל טעמו המופלאים של „גבעת וטרשיפ“ שחש חיכו של מי ש-אינו בן-כרית, אינם מגיעים אלי... הטע-מים שאינם מגיעים אליה מביאים אותה, למרות הכל, להתבטא בקינאתה לברויטים

* יהודית אוריין בן-הרצל, אהוד בן-עזר, יורם ברונבסקי.
** הוצאת „זמורה, ביתג, מודן.“
... השפן הינו בעלי-חיים יונק, בגודל ארנב, אך שונה ממנה בחבנה גופו ושייך לסידרה מיוחדת - השפניים. רגלי השפן קצרות, בפרקים האחרונים של רוב אצבעותיו ציפורניים מעוגלות כעין פרו-טות קטנות. בלשון-הדיבור יש המכנים טעות את הארנבת - שפן.

* הוצאת „תרמיל“.
** הוצאת „תרמיל“.

* הוצאת „מסדה“.
** הוצאת „זמורה, ביתג, מודן“.